

УДК 341.17

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.50>

ПРАВОВИЙ СТАТУС АГЕНТСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЗІ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ (ЄВРОПОЛ)

Перепьолкін С.М.,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри міжнародного права Університету митної справи та фінансів

<https://orcid.org/0000-0003-2914-5898>

Перепьолкін С.М. Правовий статус агентства Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол).

Успішність реалізації стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі залежить від багатьох чинників, зокрема, від налагодження ефективного співробітництва з державами – членами Європейського Союзу та його органами у сфері запобігання та протидії різним проявам організованої злочинності. Серед різних агентств Європейського Союзу найбільший обсяг роботи в означеній сфері виконує Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол). У зв'язку з цим, у статті проаналізовано історію становлення Європол від моменту його заснування як міжнародної міжурядової організації (Європейський поліцейський офіс), до його сучасного стану – самостійного Агентства Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол). Для розкриття правового статусу Європол зосереджено увагу на меті та завданнях його створення, видах злочинів, проти яких спрямовується діяльність Європол, компетенції Європол, яка охоплює більше сорока форм прояву злочинної діяльності, структурі внутрішніх органів, нормативно-правових засадах взаємодії Європол з державами – членами та іншими агентствами Європейського Союзу, третіми державами (угоди про стратегічне співробітництво та угоди про оперативне співробітництво) та міжнародними організаціями, генезі нормативно-правових підстав взаємовідносин між Європолом і Україною. За результатами проведеного дослідження історію становлення Агентства Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол) запропоновано розділити на два етапи: 1. Європол як міжнародна міжурядова організація договірних сторін Конвенції про заснування Європейського поліцейського офісу від 26 липня 1995 р.; 2. Європол як Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол). На кожному з етапів становлення Європол змінювався і його

правовий статус. На сучасному етапі діяльності Європол його правовий статус визначено Регламентом № 2016/794 Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол)» від 11 травня 2016 р.

Ключові слова: Європейський Союз, Агентство Європейського Союзу, європейське поліцейське співробітництво, протидія міжнародній організованій злочинності, міжнародні організації, європейська інтеграція, Національна поліція України.

Perepolkin S.M. Legal Status of European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol).

The success of Ukraine's strategic course towards full membership in the European Union depends on many factors, in particular, on establishing effective cooperation with the Member States of the European Union and its bodies in the field of prevention and counteraction to various manifestations of organized crime. Among the various agencies of the European Union, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) performs the largest amount of work in this field. In this regard, the article analyzes the history of Europol from its inception as an international intergovernmental organization (European Police Office) to its current state - an independent European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol). To disclose the legal status of Europol, the focus is on the purpose and objectives of its creation, the types of crimes against which Europol's work is directed, the competence of Europol, which covers more than forty forms of criminal activity, the structure of internal bodies, the normative legal bases of Europol's interaction with the Member States and other agencies of the European Union, third countries (strategic cooperation agreements and operational cooperation agreements) and international organizations, the genesis of the normative legal bases for relations between

Europol and Ukraine. According to the results of the study, the history of the formation of the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) is proposed to be divided into two stages: 1. Europol as an international intergovernmental organization of the Contracting Parties to the Convention on the establishment of a European Police Office of 26 July 1995; 2. Europol as the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol). At each stage of Europol's formation, its legal status also changed. At the present stage of Europol's work, its legal status is determined by the Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol).

Key words: European Union, European Union agencies, European police cooperation, combating international organized crime, international organizations, European integration, National Police of Ukraine.

Постановка проблеми. Успішність реалізації стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі залежить від багатьох чинників, зокрема, від налагодження ефективного співробітництва з державами – членами Європейського Союзу (ЄС) та його органами у сфері запобігання та протидії різним проявам організованої злочинності. Серед різних агентств ЄС найбільший обсяг роботи в означеній сфері виконує Агентство ЄС зі співробітництва правоохоронних органів (Європол).

Стан опрацювання останніх наукових публікацій, в яких розкриваються різноманітні аспекти діяльності Європол, дозволяє дійти висновку, що вітчизняними вченими цій тематиці не було присвячено комплексних досліджень. Найчастіше представники української юридичної науки згадують про Європол як про головне агентство ЄС з питань протидії організованій злочинності та центр співробітництва поліцейських органів його держав-членів, характеризують взаємодію Європол з Україною. Однак, при цьому, вчені не розкривають передумови виникнення та особливості історичного становлення Європол, а також сучасний його правовий статус.

В українській правничій науці різним аспектам функціонування Європол присвятили наукові праці А. Войціховський, М. Каркач, М. Курочка, А. Лапкіна, І. Маринів, П. Мохончук, В. Муравйова, І. Нікішкін, М. Сірант, Т. Сироїд, О. Передерій, О. Проневич, О. Трагнюк, М. Хаврат, Ю. Харченко, І. Яковюк та інші. Серед зарубіжних науковців слід згадати роботи М. Андерсона, Д. Базаркіної, М. Боер, А. Вільямса, А. Во-

леводза, Н. Дорна, Г. Єрмоловича, І. Захаренко, Ж. Клосек, Ф. Монако, Б. Хекера та ін.

Метою статті є визначити основні етапи історичного становлення Європол та охарактеризувати його сучасний правовий статус.

Виклад основного матеріалу. Історію становлення Європол умовно можна розділити на два етапи:

1. Європол як міжнародна міжурядова організація договірних сторін Конвенції про заснування Європейського поліцейського офісу від 26 липня 1995 р.;

2. Європол як Агентство ЄС.

Як міжнародна міжурядова організація, заснована Австрією, Бельгією, Великобританією, Грецією, Данією, Ірландією, Іспанією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Німеччиною, Португалією, Фінляндією, Францією та Швецією, Європол фактично розпочав діяльність з 1 липня 1999 р., хоча Конвенція про його заснування набрала чинності з 1 жовтня 1998 р. [1], та проіснував до 31 грудня 2009 р.

З 1 січня 2010 р. Європол, після набрання чинності Рішення Ради ЄС № 2009/371/ПВС «Про створення Європейського поліцейського офісу (Європол)» від 6 квітня 2009 р. та одночасної втрати чинності Конвенції про заснування Європейського поліцейського офісу від 26 липня 1995 р., було інтегровано до інституційної структури ЄС в статусі агентства.

11 травня 2016 р. Європейським парламентом та Радою ЄС було прийнято Регламент № 2016/794 «Про Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол)», який замінив та скасував Рішення Ради ЄС № 2009/371/ПВС та пов'язані з ним рішення, а саме: Рішення Ради ЄС № 2009/934/ПВС, № 2009/935/ПВС, № 2009/936/ПВС і № 2009/968/ПВС [2]. (далі – Регламент № 2016/794).

Як агентство ЄС Європол діє з метою підтримки співробітництва між усіма правоохоронними органами держав – членів ЄС у запобіганні та протидії тяжким формам злочинності, які стосуються двох або більше держав-членів таким чином, що з огляду на масштаби тяжкості та наслідки відповідних злочинів виникає нагальна потреба в спільних діях держав-членів.

Діяльність Європол, відповідно до мети його створення, спрямовується також проти наступних, пов'язаних з тяжкими формами злочинності злочинів:

а) злочини, вчинені з метою підтримки або вчинення актів, щодо яких Європол є компетентним;

б) злочини, вчинені з метою отримання коштів для здійснення актів, щодо яких Європол є компетентним;

с) злочини, вчинені з метою забезпечення безкарності осіб, які вчинили акти, щодо яких Європол є компетентним.

У зв'язку з цим компетенція Європол охоплює більше сорока тяжких форм прояву злочинності, серед яких: організована злочинність; незаконна торгівля наркотиками; незаконна діяльність, пов'язана з відмиванням грошей; тероризм; злочини, пов'язані з ядерними і радіоактивними матеріалами; нелегальна імміграція; торгівля людьми; умисне вбивство, тяжкі тілесні ушкодження; торгівля викраденими транспортними засобами; незаконна торгівля людськими органами та тканинами людини; расизм і ксенофобія; викрадення людини, незаконне позбавлення волі і захоплення заручника; незаконна торгівля культурними цінностями, в тому числі предметами антикваріату і творами мистецтва; рекет і вимагання грошових коштів; шахрайство; виготовлення контрафактної та піратської продукції; фальшивомонетництво, підробка платіжних засобів; підробка адміністративних документів і збут підроблених документів; кіберзлочинність; незаконна торгівля зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами; корупція; незаконна торгівля видами тварин, що знаходяться під загрозою зникнення; злочини у сфері екології; незаконна торгівля видами та сортами рослин, що перебувають під загрозою зникнення; злочини проти інтелектуальної власності; незаконна торгівля гормональними речовинами та іншими стимуляторами росту; морське піратство тощо [3].

Для досягнення встановленої мети Європол виконує наступні завдання: а) збір, зберігання, обробка, аналіз та обмін інформацією, зокрема оперативними даними про злочинність; б) повідомляє державам-членам, через національні підрозділи, без затримки будь-яку інформацію про зв'язки між злочинцями, що їх стосуються; с) координує, організовує і проводить слідчі та оперативні дії для підтримки і посилення дій з боку компетентних органів держав-членів, які здійснюються: (i) спільно з компетентними органами держав-членів; або (ii) в контексті спільних слідчих груп та, при необхідності, у взаємодії з Євроюстом; d) бере участь в роботі спільних слідчих груп, а також виступає з ініціативою їх створення; e) надає інформацію і аналітичну підтримку державам-членам у зв'язку з проведенням великих міжнародних заходів; f) готує оцінку загроз, стратегічні та оперативні аналізи і загальні доповіді про стан справ; g) розробляє, спільно використовує і просуває спеціальні знання про методи запобігання злочинності, слідчі процедури і технічні та криміналістичні методи, а також надає рекомендації державам-членам; h) надає допомогу державам-членам в транскордонному обміні інформацією щодо операцій і досліджень, а також спільних слідчих груп, в

тому числі шляхом надання оперативної, технічної та фінансової підтримки; i) забезпечує спеціалізовану підготовку та надає допомогу державам-членам в організації навчання, в тому числі шляхом надання фінансової підтримки в рамках своїх завдань і відповідно до існуючих людських і бюджетних ресурсів у співпраці з Агентством Європейського союзу з підготовки кадрів для правоохоронних органів (CEPOL); j) співпрацює з органами ЄС, встановленими відповідно до розділу V Договору про функціонування ЄС і з Європейським бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF), зокрема, шляхом обміну інформацією та надання аналітичної підтримки в областях, що відносяться до їх компетенції; k) в рамках визначеної мети (цілей), надає інформацію та підтримку структурам та місіям ЄС з врегулювання кризових ситуацій, створених відповідно до положень Договору про Європейський Союз; l) розвиває експертні центри Союзу, що спеціалізуються на боротьбі з певними формами злочинності, що підпадають під дію цілей Європол, зокрема, Європейський центр по боротьбі з кіберзлочинністю; m) підтримує дії держав-членів щодо запобігання та боротьби з формами злочинності, перерахованими в Додатку I Регламенту № 2016/794, вчинення яких полегшується або здійснюється із використанням Інтернету, в тому числі у співпраці з державами-членами, надаючи інформацію про інтернет-провайдерів веб-контенту в мережі Інтернет, за допомогою або за сприяння яких полегшується вчинення або вчиняються такі форми злочинності, для того щоб вони добровільно розглянули питання про сумісність інтернет-контенту з їх власними умовами [2].

Крім цього, Європол: забезпечує стратегічний аналіз і оцінку загроз, з метою надання допомоги Раді та Комісії у визначенні стратегічних і оперативних пріоритетів Союзу в боротьбі зі злочинністю. Він також допомагає в оперативній реалізації цих пріоритетів; забезпечує стратегічний аналіз і оцінку загроз для надання допомоги в дієвому і ефективному використанні наявних ресурсів на національному та Союзу рівні, оперативну діяльність та підтримку такої діяльності; виступає в якості центрального офісу по боротьбі з підробкою євро відповідно до рішення Ради ЄС № 2005/511/ПВС. Він також підтримує координацію дій, що вживаються компетентними органами держав-членів з метою боротьби з підробкою євро, або в контексті спільних слідчих груп, при необхідності у співпраці з інституціями ЄС та органами третіх країн.

Під час виконання своїх завдань посадові особи Європол не мають права застосовувати примусові заходи.

Відповідно до ст. 9 Регламенту № 2016/794, структуру внутрішніх органів Європол утворюють: Правління; Виконавчий директор; та будь-які інші консультативні органи, створені Правлінням відповідно до п. с) ч. 1 ст. 11 цього Регламенту.

До складу Правління з правом голосу входять по одному представнику від кожної держави-члена та один представник Європейської комісії. Члени Правління можуть мати заступників та призначаються з урахуванням їх компетенції у сфері співробітництва з питань правоохоронної діяльності. Представники та їх заступники виконують свої обов'язки у складі Правління протягом чотирьох років, з правом продовження терміну перебування на посаді. Перелік функцій Правління визначено у ст. 11 Регламенту № 2016/794.

Безпосереднє керівництво Європол здійснює Виконавчий директор, який відповідає за свою діяльність перед Правлінням. Детальний перелік завдань Європол, за виконання яких несе відповідальність Виконавчий директор визначено у ст. 16 Регламенту № 2016/794, серед них: поточне управління Європол; внесення пропозицій Правлінню щодо створення внутрішніх органів Європол; реалізація рішень, прийнятих Правлінням та ін. [2]

Виконавчому директору допомагають три заступники, які керують Департаментом операцій, Департаментом управління і Департаментом забезпечення. Виконавчий директор та його заступники призначаються на посади Радою ЄС терміном на чотири роки, з правом продовження перебування на посаді ще на один термін. Рада ЄС разом з Європейським парламентом затверджує бюджет Європол (який є частиною загального бюджету ЄС) та щороку звітує перед Європейським парламентом про результати його роботи.

При потребі Європол може звертатись по допомогу до національних експертів, які відряджаються до його штаб-квартири.

З метою підтримання зв'язку з Європол кожна держава – член ЄС або третя держава створює або призначає національний орган, який виступає єдиним органом зв'язку між Європол та компетентними органами такої держави. Кожен національний орган, з метою надання допомоги в обміні інформацією між Європол та його державою, відряджає до штаб-квартири Європол як мінімум одного офіцера зв'язку.

Штаб-квартира Європол знаходиться у м. Гаага (Нідерланди).

Основу правової бази взаємодії Європол з державами, що не входять до складу ЄС, складають два види міжнародних договорів: угоди про стратегічне співробітництво; та угоди про оперативне співробітництво. Положення остан-

ніх можуть отримувати подальший розвиток у змісті інших міжнародних договорів. Так, угоди про стратегічне співробітництво Європол уклав з Бразилією, Китаєм, Росією, Туреччиною та Об'єднаними Арабськими Еміратами. Угоди про оперативне співробітництво діють з Албанією, Австрією, Боснією та Герцеговиною, Грузією, Ісландією, Канадою, Колумбією, Ліхтенштейном, Молдовою, Монако, Норвегією, Північною Македонією, Сербією, США, Україною, Швейцарією та Чорногорією [4].

Міжнародні угоди регулюють співробітництво Європол з такими міжнародними організаціями як Міжнародна організація кримінальної поліції (ІНТЕРПОЛ), Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Всесвітня митна організація (WCO), а також наступними органами ЄС: Європейським бюро судової співпраці (ЄВРОЮСТ); Європейським агентством з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав – членів ЄС (FRONTEX); Європейським центром з контролю та профілактики захворювань (ECDC); Європейським бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF); Європейським центром моніторингу наркотиків та наркоманії (EMCDDA); Коледжем європейської поліції (CEPOL); Бюро ЄС з інтелектуальної власності (EUIPO); Агентством ЄС з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA); Європейською комісією – (ЕК); та Європейським центральним банком (ECB).

Тривалий час правову основу взаємовідносин між Європол та Україною склали угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 4 грудня 2009 р. [5], що набрала чинності для України 16 листопада 2010 р., та, укладений на її основі, Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо встановлення захищеної лінії зв'язку від 19 березня 2015 р. [6]. Однак після набрання чинності 17 серпня 2017 р., підписаної 14 грудня 2016 р. Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне та оперативне співробітництво, угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 4 грудня 2009 р. припинила свою дію.

Компетентними органами в Україні, які згідно з національним законодавством відповідають за запобігання та боротьбу з кримінальними правопорушеннями, зазначеними у Додатку 1 до Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, є:

1. Адміністрація Державної прикордонної служби України;
2. Генеральна прокуратура України;
3. Головний Департамент по боротьбі з ор-

ганізованою злочинністю та корупцією Служби безпеки України;

4. Державна служба фінансового моніторингу України;

5. Державна фіскальна служба України;

6. Національне антикорупційне бюро України;

7. Національна поліція України;

8. Міністерство внутрішніх справ України;

Національним контактним пунктом для України, який діє як центральний контактний пункт між іншими компетентними органами України та Європол визначено відділ по взаємодії з Європол Національної поліції України [7].

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене можна дійти висновку, що історію становлення Європол доречно розділити на два етапи: 1. Європол як міжнародна міжурядова організація договірних сторін Конвенції про заснування Європейського поліцейського офісу від 26 липня 1995 р.; 2. Європол як Агентство ЄС. На кожному з етапів становлення Європол змінювався і його правовий статус. На сучасному етапі діяльності Європол його правовий статус визначено Регламентом № 2016/794 Європейського парламенту та Ради ЄС «Про Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол)» від 11 травня 2016 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Council Act of 26 July 1995 drawing up the Convention based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the establishment of a European Police Office (Europol Convention). *Official Journal of the European Communities*. 1995, C. 316. P. 1–32.
2. Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) and replacing and repealing Council Decisions 2009/371/JHA, 2009/934/JHA, 2009/935/JHA, 2009/936/JHA and 2009/968/JHA. *Official Journal of the European Union*. 2016, L 135/53. P. 1–62.
3. EUROPOL URL : <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas>. (дата звернення : 20.12.2021).
4. EUROPOL URL : <https://www.europol.europa.eu/partners-collaboration/agreements> (дата звернення : 20.12.2021).
5. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво. *Офіц. вісн. України*. 2010. № 96, / № 84. Ст. 2934 /, Ст. 3432.
6. Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським поліцейським офісом щодо встановлення захищеної лінії зв'язку. *Офіц. вісн. України*. 2015. № 71, / № 53. Ст. 1703 /, Ст. 2345.
7. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво. *Офіц. вісн. України*. 2017. № 62, / № 71. Ст. 2192 /, Ст. 1901.